

A Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bírósága dr. Légrádi Gergely ügyvéd által képviselt I. rendű és II. rendű felpereseknek a személyesen eljáró alperes ellen kötelesrész kiadása iránt a Pesti Központi Kerületi Bíróságon 40.P.91.298/2005. számon megindított, majd a Fővárosi Bíróság 2008. március 26-án meghozott 43.Pf.636.005/2007/4. számú ítéletével befejezett perében, az említett másodfokú határozat ellen az I. rendű felperes 17. sorszám alatt benyújtott felülvizsgálati kérelme folytán meghozta a következő

í t é l e t e t :

A Legfelsőbb Bíróság a Fővárosi Bíróság 43.Pf.636.005/2007/4. számú jogerős ítéletének az I. rendű felperesre vonatkozó, felülvizsgálattal támadott rendelkezéseit hatályában fenntartja. Kötelezi az I. rendű felperest, hogy 15 napon belül fizessen meg az alperes részére 200.000 (Kettőszázezer) forint felülvizsgálati eljárási költséget és az államnak felhívásra 109.200 (Egyszázkilencezer-kettőszáz) forint le nem rótt felülvizsgálati eljárási illetéket.

Ez ellen az ítélet ellen felülvizsgálatnak nincs helye.

I n d o k o l á s :

A 2004. február 1-én elhunyt ... örökhagyónak az alperes a gyermeke, a felperesek az örökhagyót megelőzően elhunyt másik gyermekének a leszármazói, az örökhagyó unokái.

Az örökhagyó utáni hagyatéki eljárásban (1143/Kjő/197/2004.) eljáró közjegyző az örökhagyó hagyatékát (ingatlan illetőségét és folyószámla követeléseit) az örökhagyó végrendeletében nevezett örökösre: az alperes részére adta át. A hagyatéki eljárásban a felperesek nem vettek részt.

A felperesek egy éven belül a hagyatéki eljárás megismétlését kérték. Az eljárásban a végrendeletet érvényesnek ismerték el,

azonban kötelesrészük kiadását kérték, amelyet az alperes nem ismert el.

A közjegyző a megismételt hagyatéki eljárásban 1143/Kjő/53/2005/8. számú végzésével a hagyatékot ideiglenes hatállyal az alperes részére adta át, a felpereseket pedig igényük per útján való érvényesítésére hívta fel.

A felperesek keresetükben kérték az alperest kötelesrészük pénzbeni kiadására kötelezni: személyenként 1.812.500 forintra, valamint 135.843 forintra és ezen összegek 2000. február 1-től járó törvényes kamatára tartottak igényt.

Az alperes a kereset elutasítását kérte. Arra hivatkozott, hogy az örökhagyó és a felperesek édesapja között 2000. június 1-jén érvényes írásbeli megállapodás jött létre az öröklésről való lemondásról, amely a felperesekre is kiterjed. Hivatkozott arra is, hogy a lemondás a kötelesrészt elérő juttatás ellenében történt.

Az elsőfokú bíróság ítéletében a felperesek keresetét elutasította, kötelezte a felpereseket, külön-külön 60.000 forint perköltség és 115.900 forint le nem rótt illeték megfizetésére.

A megállapított tényállás szerint az örökhagyó és házastársa ...en, gyermekei külföldön éltek. 2001. májusában -, amikor az örökhagyó házastársát megműtötték, és a gyermekei látogatni jöttek - megállapodtak arról, hogy az idős szülőkről a továbbiakban akként gondoskodnak, hogy külföldre, az alpereshez költöztetik őket.

2001. június 1-jén a felperesek édesapja és a szülei egy „megállapodás” elnevezésű okiratot írtak alá, amelyben a felperesek édesapja, ... akként nyilatkozott, hogy lemond az örökség részéről. Kijelentette: „elhatározásommal gyermekeim is egyetértenek”, továbbá, hogy „szüleim - ... - betegápolásával kapcsolatos költségeket továbbra is fele-fele arányban viselem ... testvéremmel”.

A perben a végrendeleti öröklés, a hagyaték köre és a megállapodás hitelessége nem képezte vita tárgyát, vitás a kötelesrész jogalapja és összezszerűsége volt.

Az elsőfokú bíróság ítéletének jogi indokolása szerint a megállapodás a Ptk. 603. § (1) bekezdés feltételeinek megfelelt: írásban jött létre, az örökös és az örökhagyó nevét, valamint egyértelmű lemondó nyilatkozatot tartalmaz. Az nem egyoldalú nyilatkozat, mivel az elnevezése megállapodás és a Ptk. 207. § (1) bekezdése szerint - a jellegére is tekintettel - akként értelmezendő, hogy az örökhagyó az örökös nyilatkozatát tudomásul

vették, elfogadták; ennél többet pedig a törvény rendelkezése sem követel meg.

A megállapodás nem tartalmaz utalást arra, hogy a lemondás a kötelesrész kielégítése fejében történt volna. A jövőbeli külföldi, személyes ápolás és gondoskodás -, amely az örökhagyó részére meg sem történt - nem minősül a kötelesrész fejében történő lemondásnak. Az pedig, hogy a felperesek 5.000 dollárt kaptak volna édesapjuktól, a perben nem nyert bizonyítást.

A megállapodás nem tartalmaz utalást arra, hogy a lemondás kinek a javára történik és arra sem, hogy a leszármazókra kiterjed-e. A bíróság a lemondó nyilatkozat azon kitételét: „elhatározásommal gyermekeim is egyetértenek”, a Ptk. 207. § rendelkezései szerint, az örökhagyó és az örökös feltehető akarata és az eset összes körülményeire is tekintettel értelmezte. A bíróság a peradatokra utalással azt fogadta el, hogy a lemondás a szülőkkel kapcsolatos ápolásra vonatkozó megállapodásra tekintettel született. Kifejtette, hogy mivel a gyermekekre is utal, az rájuk is vonatkozik és a megállapodás okára és körülményeire tekintettel „alaposan feltehető, hogy nem a felpereseket kívánták a megállapodást kötők juttatásban részesíteni, így az rájuk is kiterjed”. A Ptk. 603. § (2) bekezdésére (helyesen 604. § (2) bekezdés) hivatkozással a bíróság arra a végkövetkeztetésre jutott, hogy a lemondás a másik leszármazó javára szolgál és a törvényi vélelemre tekintettel az kiterjed a lemondó leszármazóira, a felperesekre is.

Ebből következően a felperesek a Ptk. 600. § (1) bekezdés alapján az öröklésből kiestek, s a Ptk. 605. § (1) bekezdésre figyelemmel - eltérő megállapodás hiányában - e lemondás a kötelesrészre is kiterjed.

Az ítélet ellen a felperesek fellebbeztek.

A másodfokú bíróság ítéletével az elsőfokú bíróság ítéletét, annak helyes indokaira utalással helybenhagyta és a felpereseket személyenként 113.050 forint le nem rótt illeték megfizetésére kötelezte.

A jogerős ítélet ellen az I. rendű felperes terjesztett elő felülvizsgálati kérelmet. Elsődlegesen a jogerős ítéletnek az elsőfokú ítéletre kiterjedő hatályon kívül helyezését és az elsőfokú bíróság új eljárásra és új határozat hozatalára utasítását, másodlagosan a másodfokú bíróság új eljárásra és új határozat hozatalára utasítását, harmadsorban a jogerős ítélet hatályon kívül helyezését, az elsőfokú ítélet megváltoztatásával keresetének való helytadást és az alperes perköltségben marasztalását kérte.

Felülvizsgálati kérelmében eljárási és anyagi jogszabálysértésre hivatkozott.

Az eljárási jogszabálysértés körében azzal érvelt, hogy az elsőfokú bíróság az ügy érdemi elbírálására kihatóan a Pp. 206 § (1) bekezdését sértve, a bizonyítékok okszerűtlen és helytelen értékelésével állapította meg azt, hogy a megállapodás kiterjedt a felperesekre. Az apa és gyermekeinek ellentmondó nyilatkozatát bizonyítás feltétele nélkül a felperesek terhére értékelte és ezzel összefüggésben a Pp. 221. § (1) bekezdésében írt indokolási kötelezettségének sem tett eleget.

A másodfokú bíróság pedig önmagában is megsértette a Pp. 221. § (1) bekezdésének az ítélettel szemben támasztott követelményét, mert a felperesek fellebbezésükben olyan eljárási szabálysértésre is rámutattak, amelyeket az elsőfokú eljárást befejező ítélet tartalmaz, így az elsőfokú ítélet indokaira utalásból nem állapítható meg, hogy a másodfokú bíróság ezen okfejtésüket milyen indokok alapján utasította el. A másodfokú ítélet tehát tartalmilag nem alkalmas felülbírálra, mert az nem tartalmazza a másodfokú bíróság döntésének indokait.

Az anyagi jogszabálysértés körében arra hivatkozott, hogy az elsőfokú bíróság a Ptk. 207. § (4) bekezdésében foglalt értelmezési elvet tévesen alkalmazta és a Ptk. 604. § (2) bekezdésében írt vélelem alkalmazása miatt az ítélet anyagi jogszabályt sért.

Az indokolásban kifejtettek szerint abból, hogy a „nyilatkozatban” utalás történik a gyermekekre, a bíróság önmagának (az ítélet 5. oldalán kifejtetteknek) ellentmondóan, kiterjesztően értékelte a joglemondást, de az a szavak általánosan elfogadott jelentése szerinti értelmezésnek is ellentmond. Az okirat ugyanis nem azt tartalmazza, hogy „lemondásom a gyermekeimre is kihat, hanem azt, hogy lemondási szándékomról tudnak, azzal egyetértenek”.

Az I. rendű felperes álláspontja szerint a lemondásnak egyértelműnek kell lenni, amelyből megállapítható, hogy a lemondó leszármazói is érintettek a lemondással. Az adott esetben a felperesek néhai édesapja saját magára vonatkozóan mondott le örökréséről. Ennek ellenkezőjére a perben bizonyíték nincsen, ezért a bíróságok iratellenesen jutottak arra a következtetésre, hogy a nyilatkozat akként értelmezendő, hogy annak hatálya a leszármazókra is kiterjed.

Kifejtette azt is, hogy a Ptk. 604. § (2) bekezdésének rendelkezése nem értelmezhető a kiesésnek a lemondó leszármazóira való kiterjesztéseként, azt a 604. § (1) bekezdés rendelkezése alapján kell megítélni. A lemondás kedvezményezettjének megjelölése hiányában ugyanis - ha a lemondás az örökhagyó leszármazójától származik - amíg van a lemondó leszármazónak a lemondással

kifejezetten nem érintett leszármazója, addig a kieső lemondó helyén annak kell örökölnie, mert nincs olyan kétséges helyzet, amely alapján a lemondás a többi leszármazó örökrészét növelhetné. Ez következik a parentéláris öröklési rendszerből is, mert a testvérek törvényi kedvezményezése éppen a leszármazó kiesését feltételezi. Mivel az adott esetben nincs olyan kifejezett rendelkezés, amelynél fogva a lemondás a felperesekre kihatna, a Ptk. 604. § (2) bekezdésében foglalt vélelemre alapított döntés az anyagi jogszabályt sérti.

Az I. rendű felperes hivatkozott arra is, hogy a megállapodás az egyoldalú jognyilatkozat ismérveinek felel meg. Tartalma szerint a felperesek édesapjának két nyilatkozatát tartalmazza: lemond örökrészéről és vállalja szülei betegápolással kapcsolatos költségeinek felét. Azt az örökhagyó és házastársa kézjeggyével ellátta ugyan, de ezzel nem vált szerződéssé, mert annak alapján jogot nem szereztek és kötelezettséget sem vállaltak. Ezért az okirat nem meríti ki a Ptk. 603. § (1) bekezdésében írt követelményeket: nem szerződés, létrejöttek sem tekinthető, az abban foglalt lemondás nem létezik és nem hathat ki a felperesekre.

Az I. rendű felperes álláspontja szerint a Ptk. 603. § (2) bekezdés alapján alkalmazandó Ptk. 649. § (1) bekezdés b) pontja értelmében a lemondó nyilatkozatnak a gyermekekre vonatkozó rendelkezése érvénytelen is. A megállapított tényállás alapján úgy ítélte meg, hogy édesapja, dr. Alex Szilasi azon feltevése: elhatározásával két gyermeke is egyetért téves, hiszen elhatározásáról a perből megállapíthatóan gyermekeinek nem volt tudomása.

Az alperes felülvizsgálati ellenkérelme a jogerős ítélet I. rendű felperesre vonatkozó rendelkezései hatályban tartására és az I. rendű felperes perköltségben marasztalására irányult.

A felülvizsgálati kérelem nem alapos.

A felülvizsgálati kérelemnek mint rendkívüli perorvoslatnak a Pp. 270. § (2) bekezdése értelmében a jogszabálysértés az alapja, amely lehet anyagi vagy eljárási jogszabálysértés is, utóbbi azonban a felülvizsgálati kérelmet csak abban az esetben alapozza meg, ha annak az ügy érdemi elbírálására is lényeges kihatása volt.

A Pp. 3. §-ának (1) bekezdése szerint a bíróság a polgári ügyek körében felmerült vitát erre irányuló kérelem alapján bírálja el. A (2) bekezdés értelmében a bíróság - törvény eltérő rendelkezése hiányában - a felek által előterjesztett kérelmekhez és jognyilatkozatokhoz kötve van. A peranyag-szolgáltatási kötelezettség a feleket terheli és a Pp. 164. § (2) bekezdése úgy rendelkezik, hogy a bíróság bizonyítást hivatalból akkor rendelhet el, ha azt a törvény megengedi.

Az elsőfokú bíróság a jogvita elbírálása érdekében a felek által felajánlott valamennyi bizonyítást lefolytatta, a bizonyítási eljárás során feltárt bizonyítékokat összességében és a Pp. 206. § (1) bekezdése elveinek megfelelően értékelve állapította meg a tényállást, amely sem iratellenesnek, sem nyilvánvalóan okszerűtlennek nem tekinthető. Az a Legfelsőbb Bíróságot is köti, mert a fenti eljárási hibák hiányában felülmérlegelésre, a bizonyítékok eltérő értékelésére jogi lehetőség nincsen.

Az elsőfokú bíróság ítéletének indokolásában - a Pp. 221. §-ának (1) bekezdésében foglalt követelményeknek megfelelően - rögzítette az általa megállapított tényállást, az arra vonatkozó bizonyítékok megjelölésével. Hivatkozott azokra a jogszabályokra, amelyeken ítélete alapul, megemlítette röviden azokat a körülményeket, amelyeket a bizonyítékok mérlegelésénél irányadónak vett és utalt azokra az okokra is, amelyek miatt valamely tényt nem talált bizonyítottnak. Ennél részletesebb indokolást az eljárási törvény hivatkozott szakasza sem ír elő.

A másodfokú bíróság az ítéletet, annak helyes indokaira utalással - rövidített indokolással - hagyta helyben. A másodfokú ítélet a fellebbezésben foglalt érvek tükrében ugyan kiegészíthető lett volna, annál is inkább, mert az elsőfokú ítélet elírást is tartalmaz (Ptk. 603. § (2) bekezdés, helyesen 604. § (2) bekezdés), ez azonban nem minősül olyan eljárási szabálysértésnek, amely az ügy érdemi elbírálására kihatott volna.

Ezért a felülvizsgálati kérelemben hivatkozott okból sem a másodfokú- sem az elsőfokú eljárás megismétlésére nincs szükség.

Az anyagi jogszabálysértés körében a felülvizsgálati kérelem a Ptk. 207. § (4) bekezdés és a Ptk. 604. § (2) bekezdés téves alkalmazását állította.

A Ptk. 207. § (4) bekezdése szerint, ha valaki jogáról lemond, vagy abból enged, nyilatkozatát nem lehet kiterjesztően értelmezni.

A megállapodásnak abból a kitételéből: „elhatározásommal két gyermekem is egyetért”, nem lehet levonni azt a következtetést, hogy a lemondás a gyermekekre is kihat, mert erre vonatkozó kifejezett rendelkezés hiányában az a nyilatkozat kiterjesztő értelmezése lenne.

A Ptk. 600. § d) pontja az öröklésből való kiesés általános szabályát tartalmazza. Főszabály szerint a lemondás hatálya csak a leszármazó kiesését eredményezi. Az örökös kiesése esetén helyébe a soron következő örökös lép (feltéve, hogy a törvény eltérően nem rendelkezik).

Az általánostól eltérő különös szabályt a Ptk. 604. §-a tartalmazza.

Az (1) bekezdés szerint - az ott írt esetben - a kiesés kihat az örökös leszármazóira is két vagylagos feltétel valamelyikének fennállása esetén: ha a megállapodás úgy szól, vagy a kötelesrészt elérő kielégítés fejében történt.

Az utóbbi feltétellel kapcsolatos alperesi védekezés azonban már nem volt a fellebbezési eljárásnak sem tárgya.

A lemondás általános szabályához képest - sajátos tényállás esetére - különös értelmező szabályokat tartalmaz a Ptk. 604. § (2) bekezdése. A jogszabály nem tartalmaz kifejezett rendelkezést meghatározott személy javára szóló lemondásra, annak megszövegezéséből következően a lemondás szólhat bárki javára. A (2) bekezdés első fordulata szerint a meghatározott személy javára szóló lemondás kétség esetében csak arra az esetre szól, ha a meghatározott személy az örökhagyó után örököl, illetve további értelmező szabályt is tartalmaz; a második fordulat arra az esetre vonatkozik, ha az örökhagyónak több leszármazója van és az egyik leszármazó mondott le. Ebben az utóbbi esetben - ha a szerződésből más nem következik - a lemondást meghatározott személy javára szólónak kell tekinteni: a további leszármazó javára.

Téves az I. rendű felperes felülvizsgálati kérelmében kifejtett jogi álláspontja, mert nem a jogszabályi rendelkezések: a Ptk. 600. § d) pontja és 604. § (2) bekezdés egymáshoz való viszonyának értelmezése a kétséges, hanem az adott ügyben a kedvezményezett személyét illetően állt fenn kétség. Ezt pedig - a személyi kört illetően - a bíróságnak a Ptk. 604. § (2) bekezdés értelmezési szabálya alkalmazásával kellett eldönteni. Véggkövetkeztetését illetően ezért helyes az elsőfokú bíróság álláspontja, mely szerint a leszármazó lemondását a másik leszármazó javára szólónak kellett tekinteni; és nem azért, mert a vitássá tett szerződési kitétel Ptk. 207. § (4) bekezdését sértő kiterjesztő értelmezése szerint a lemondó leszármazóira vonatkozó lemondást tartalmazott volna. Ezért nem áll fenn ellentmondás az elsőfokú ítélet 5. oldalán kifejtettek és az elsőfokú bíróság - az ítéletének 6. oldalán rögzített - végkövetkeztetése között.

Alaptalan a felülvizsgálati kérelem a perbeli megállapodás egyoldalú jognyilatkozatkénti értelmezését illetően is. Az öröklésről való lemondás során az örökhagyó - életében - a leszármazójával kötött írásbeli szerződésben a lemondó nem szerződéses szolgáltatást nyújt (ilyen esetben legfeljebb azt a lehetőséget biztosítja, hogy végrendeletében vagyont arra a személyre hagyja, aki a lemondás folytán örököl). Ezért az örökhagyó részéről mindössze a lemondás tudomásulvétele szükséges, amit kifejezhet a lemondásra vonatkozó írásbeli nyilatkozat

aláírásával is. Ennek a követelménynek a perbeli, megállapodásnak nevezett okirat megfelelt. Az már elnevezésénél fogva is szerződésnek minősíthető, de a jelen esetben annak tartalma sem mond ellent ennek a minősítésnek.

Az I. rendű felperes felülvizsgálati kérelmében a lemondó nyilatkozat érvénytelenségére is hivatkozott.

A Ptk. 603. § (2) bekezdés szerint a lemondást a szerződési akarat hiánya vagy fogyatékosága miatt ugyanúgy lehet megtámadni, mint a végrendeletet. Ebből következően a megtámadásra jogosultnak (Ptk. 653. §) az egyes érvénytelenségi okokra vonatkozóan keresetet kell előterjeszteni, amelyre a fellebbezési eljárásban a Pp. 247. § (1) bekezdése már nem biztosít jogi lehetőséget.

Az érvénytelenségre a felperesek először a fellebbezésükben hivatkoztak, az elsőfokú eljárásban azonban erre vonatkozóan előterjesztett kereseti kérelmük nem volt.

A Pp. 270. § (2) bekezdéséből, valamint a 271. § (1) bekezdés a) és b) pontjában foglaltakból az következik, hogy a felülvizsgálatnak mint rendkívüli perorvoslatnak csak az lehet a tárgya, ami a fellebbezési eljárásnak mint rendes perorvoslatnak is tárgya volt. Ezért a felülvizsgálati kérelem erre vonatkozó részének érdemi elbírálását a Legfelsőbb Bíróság mellőzte.

A kifejtettek alapján a jogerős ítélet a felülvizsgálati kérelemben megjelölt jogszabályokat nem sérti, ezért azt a Legfelsőbb Bíróság a Pp. 275. § (3) bekezdése alapján hatályában fenntartotta.

Az I. rendű felperes felülvizsgálati kérelme nem vezetett eredményre. A Legfelsőbb Bíróság ezért a Pp. 270. § (1) bekezdése szerint alkalmazott Pp. 78. § (1) bekezdése alapján őt kötelezte az alperes felülvizsgálati eljárással kapcsolatban felmerült - az I. rendű felperes által összezszerűen nem vitatott - költségei, valamint a 6/1986. (VI.26.) IM rendelet 13. § (2) bekezdése alapján az illetékeljegyzési joga folytán le nem rótt - az I. rendű felperes kötelesrész iránti követelése összegének alapulvételével megállapított - felülvizsgálati eljárási illeték megfizetésére.

A Legfelsőbb Bíróság a felülvizsgálati kérelmet a Pp. 274. § (1)-(2) bekezdése alapján tárgyaláson bírálta el.

Az ítélet ellen a Pp. 271. § (1) bekezdés e) pontja alapján felülvizsgálatnak nincs helye.

Budapest, 2009. január 14.

*Dr. Orosz Árpád sk. a tanács elnöke, Dr. Szabó Julia sk. előadó
bíró, Dr. Csentericsné Dr. Ágh Bíró Ágnes sk. bíró*

K.Gyné

A kiadmány hiteléül:

bírósági tisztviselő